

SUPSIDIJARNOST U HRVATSKOM DRUŠTVU

Stjepan BALOBAN

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
stjepan.baloban@zg.t-com.hr

Supsidijarnost spada u one riječi i pojmove koji su za današnjeg čovjeka poželjni i privlačni, a još uvijek velikim dijelom civilnoj i crkvenoj javnosti sadržajno nepoznati. U znanstvenim svjetovnim krugovima veće zanimanje za supsidijarnost pojavljuje se nakon što je u Ugovoru iz Maastrichta (1992. godine, čl. 3b) supsidijarnost dobila značajno mjesto u funkcioniranju Europske unije. Znakovito je da se javne rasprave vode pretežito na njemačkom govornom području.¹ Razlog je vjerojatno u činjenici što su preteče i širitelji načela supsidijarnosti u socijalnom nauku Katoličke crkve dolazili iz Njemačke, Austrije i Švicarske. Treba naglasiti da se učinkovite rasprave o supsidijarnosti vode i u Italiji.² Nakon što je na svjetovnom području 'otkriven pojam supsidijarnosti' i postao nezaobilaznim pojmom, on je za jedne 'ključni pojam', 'čarobna formula' i 'luka spasa', a za druge 'pomodarska riječ' i 'prazna formula'. Dobri poznavatelji socijalnog nauka Crkve, a onda i supsidijarnosti, poput Reinharda Marxa, sada nadbiskupa u Münchenu, a prije toga dugogodišnjeg profesora socijalne etike u Paderbornu te predsjednika »Iustitae et pax« i »Komisije za društvena i socijalna pitanja« Njemačke biskupske konferencije, u supsidijarnosti vide odgovor na napetosti između individualnosti i socijalnosti čovjeka

¹ Usp. Alois RIKLIN – Gerard BATLINER (ur.), *Subsidiarität. Ein interdisziplinäres Symposium*, Vaduz, 1994.

² Između ostalog usp. Giorgio VITTADINI (ur.), *Che cosa è la sussidiarietà. Un altro nome della libertà*, Milano, 2007.

u modernom društvu.³ Bez obzira na velike mogućnosti koje se pridaju načelu supsidijarnosti, u oblikovanju društva nije moguće negirati brojne teškoće koje se pojavljuju u funkcioniranju i primjeni supsidijarnosti, posebno u zakonsko-pravnom vidu. I iz tog će se razloga o supsidijarnosti u budućnosti puno raspravljati. U Hrvatskoj smo na samom početku te rasprave.

Solidarnost i supsidijarnost dva su pojma u kojima mnogi naši suvremenici vide pomoć u izlazu iz trenutne gospodarsko-financijske i uopće društvene krize u svijetu. Oba su pojma snažno povezana uz socijalno učenje Katoličke crkve, o čemu svjedoče brojni socijalni dokumenti. Štoviše, zahvaljujući socijalnom nauku Crkve (papa Pio XI., *Quadragesimo anno*, 1931.) supsidijarnost je s vremenom postala važnim čimbenikom i u razvoju društvenoga života, napose u oblikovanju Europske unije.

Dok je solidarnost, osobito po pokušajima ostvarenja socijalne države u drugoj polovici dvadesetog stoljeća, zadobila svoje legitimno mjesto u znanstvenim raspravama i općenito u javnom životu, dotle supsidijarnost takvo mjesto tek treba zadobiti kako u teoretskim raspravama tako i u konkretnoj primjeni.

U crkveno-teološkom je govoru tema supsidijarnosti prisutna u teološkim raspravama i to uglavnom u socijalnom nauku Crkve. Kako se više razvija i postaje značajniji socijalni nauk Crkve tako i pojam i načelo supsidijarnosti zadobiva veće značenje. Riječ je uglavnom o crkveno-teološkom doprinosu razvoju društveno-gospodarskog ustroja društva. Drugim riječima, supsidijarnost se nudi kao prikladno načelo za oblikovanje pravednijeg društva. Istodobno je opravdano i legitimno pitanje može li i na koji način supsidijarnost vrijediti i za unutarcrkveni život?

Na tom području temeljitije rasprave tek bi trebale uslijediti. Crkveni socijalni dokumenti uglavnom se bave mogućnošću primjene supsidijarnosti u društvenom životu. To vrijedi i za važan socijalni dokument *Kompendij socijalnog nauka Crkve* (2004.).

Slično kao i u nekim drugim europskim zemljama, u Hrvatskoj je supsidijarnost 'obećavajući' i nadasve 'poželjan' pojam, ali za razliku od tih zemalja, sadržajno 'gotovo nepoznat' pojam. Za razliku od njemačkog i talijanskog govornog područja na kojima nastaje sve više literature o supsidijarnosti, na hrvatskom govornom području bilježimo tek prve više ili manje uspješne rasprave o supsidijarnosti. Jednu od prvih rasprava potaknuo je Centar za pro-

³ Usp. Reinhard MARX, Subsidiarität – Gestaltungsprinzip einer sich wandelnden Gesellschaft, u: Anton RAUSCHER (ur.), *Subsidiarität – Strukturprinzip in Staat und Gesellschaft*, Köln, 2000., 35-62.

micanje socijalnog nauka Crkve,⁴ a pojedinačni članci ili dijelovi knjiga⁵ dobar su početak za širu i temeljitiju obradu supsidijarnosti kako u Crkvi tako i u hrvatskom društvu, i to u svim segmentima društvenoga života.

Brojna su pitanja vezana uz načelo supsidijarnosti kako na crkvenom tako i na 'društveno-svjetovnom' području.

Polazeći od činjenice da je u Hrvatskoj pojam i značenje supsidijarnosti još uvijek neistraženo područje, pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, pokrenut je znanstvenoistraživački projekt pod nazivom »Supsidijarnost u hrvatskom društvu«,⁶ koji je okupio hrvatske teologe različitih teoloških disciplina, filozofe i sociologe. Dio istraživačkog tima prije toga je sudjelovao u znanstvenoistraživačkom projektu »Teološko fundiranje solidarnosti u hrvatskom društvu« (2002. – 2006.) u kojemu je temeljito obrađeno načelo solidarnosti.⁷ Koristeći se iskustvima iz prethodnog projekta, u projektu »Supsidijarnost u hrvatskom društvu« najprije se pristupilo teoretskoj obradi pojma supsidijarnosti u različitim vidovima. To smatramo posebno značajnim za hrvatsko govorno područje što će, nadamo se, omogućiti i daljnju kako teološku tako i interdisciplinarnu raspravu o supsidijarnosti u hrvatskom društvu.

Budući da je u Hrvatskoj tema supsidijarnosti neistraženo područje, u projektu »Supsidijarnost u hrvatskom društvu« opredijelili smo se najprije za teoretsku obradu određenih vidova supsidijarnosti. Svjesni smo da nismo uspjeli obraditi sva važna područja.

Izbor tema i postavljanje problematike plod su zajedničkoga rada unutar znanstvenoistraživačkoga tima, a obrada tematike rezultat je rada pojedinoga autora.

U članku studiji *Političko-društveni vid supsidijarnosti. Teoretsko utemeljenje supsidijarnosti u društvenom i političkom životu* (Josip Grbac) autor, kao teolog, nudi osnovna načela primjene supsidijarnosti u političko-društvenom životu.

U članku *Supsidijarnost kao teološki problem* (Špiro Marasović) istražuju se teološki temelji načela supsidijarnosti, a članak *Supsidijarnost – širenje prosto-*

⁴ Usp. Stjepan BALOBAN – Gordan ČRPIĆ (ur.), *O solidarnosti i supsidijarnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, 2004.

⁵ Usp. Stjepan BALOBAN, Ostvarenje solidarnosti po supsidijarnosti, u: *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.) 4, 1019-1043; Gojko BEŽOVAN, *Civilno društvo*, Zagreb, 2005.

⁶ Projekt »Supsidijarnost u hrvatskom društvu« (203-1941533-0732), voditelj prof. dr. sc. Stjepan Baloban, odobrilo je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, početkom 2007. godine.

⁷ Radovi s tog Projekta objavljeni su u dva tematska broja *Bogoslovske smotre*, usp. *Bogoslovska smotra*, 74 (2004.) 2 i *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.) 4.

ra slobode u društvu (Gordan Črpić, Damir Mravunac, Željko Tanjić) prikazuje supsidijarnost kao omogućavanje slobode i kreativnosti, dok članak *Supsidijarnost u hrvatskom medijskom prostoru. Problemi i mogućnosti djelovanja* (Jerko Valković) traži primjenu supsidijarnosti u vrlo kompliciranom hrvatskom medijskom prostoru. Članak *Mogućnosti supsidijarnosti u crkvenom životu* (Stjepan Baloban) otvara raspravu o toj vrlo osjetljivoj tematici u crkveno-teološkom govoru, ali i u konkretnom crkvenom životu, a u članku *Načelo supsidijarnosti u Novom zavjetu* (Mario Cifrak) ukazuje se na neka mjesta u Svetome pismu iz kojih se može iščitati supsidijarni odnos.

Zahvaljujemo uredništvu i glavnom i odgovornom uredniku doc. dr. sc. Željku Tanjiću što smo mogli objaviti naše radove u *Bogoslovskoj smotri*.

Nadamo se da će članci objavljeni u ovom tematskom broju *Bogoslovске smotre* pod nazivom *Supsidijarnost u hrvatskom društvu* pružiti određene odgovore, ponuditi nove poticaje za znanstvene rasprave i konkretnu primjenu te biti korisnim štivom kako za teologe tako i za druge znanstvenike koji se zanimaju za primjenu supsidijarnosti u crkvenom i u društvenom životu.